

tekst:
**Derk van der
Velden**

De Sleedoornpage is een bedreigde soort die op de Rode Lijst staat. In Zuid-Limburg en Overijssel is hij sterk achteruitgegaan. Aan de rand van de Veluwe komt hij echter in gewone plantsoenen in steden en dorpen voor. Waarom hij het rond de Veluwe in de bebouwde kom zo goed doet en in andere delen van het land slecht, is niet goed bekend. In dit artikel worden de resultaten van een onderzoek naar het voorkomen van deze soort in Wageningen en omgeving beschreven.

De Sleedoornpage (*Thecla betulae*) is een kleine donkerbruine vlinder met opvallende oranje onderkant. Sleedoornpages vliegen in één generatie: van juni tot eind september. Je zult de vlinders echter niet snel te zien krijgen. Dit komt doordat de Sleedoornpage vrij zeldzaam is en een verborgen leefwijze heeft. De vrouwtjes houden zich schuil in struiken en de mannetjes scholen samen in boomtoppen. Meestal zitten ze boven in struiken te zonnen en vliegen ze weinig (Jans, 1981).

De Sleedoornpage is honkvast. Afstanden groter dan 200 meter worden alleen afgelegd langs bossen of struiken waar in de voedselplant aanwezig is (Veling, 1995). Als je het geluk hebt om een Sleedoornpage te zien, dan is de kans groot dat het een exemplaar is dat nectar drinkt van bloemen, of een vrouwtje dat eitjes afzet. Eitjes worden meestal afgezet op Sleedoorn (*Prunus spinosa*). Maar er zijn ook eitjes gevonden op een aantal andere *Prunus*-soorten, inclusief Amerikaanse vogelkers (Ebert, 1991).

Verhuist de Sleedoornpage naar de stad?

Midden in Wageningen, in de gewoonste stukjes openbaar groen, zijn eitjes van de Sleedoornpage gevonden.

foto: Derk van der Velden

Bedreigd

De Sleedoornpage is een vlinder van halfnatuurlijke landschappen, zoals zeer open bossen, parklandschappen en graslanden met hagen en struiken (Ebert, 1991). Op plaatsen met dit halfnatuurlijke landschap, zoals in Zuid-Limburg en langs de Overijsselse Vecht is er de laatste jaren sprake van een achteruitgang. Op sommige plaatsen waar vroeger veel waarnemingen werden gedaan, lijkt de Sleedoornpage nu zelfs geheel te zijn verdwenen. Vanwege deze achteruitgang staat de Sleedoornpage op de Rode Lijst (Wynhoff en Van Swaay, 1995).

Aan de andere kant worden er de laatste jaren steeds meer Sleedoornpages gemeld uit het stedelijk gebied. Het aantal blokken van 5 x 5 km met waarnemingen van de Sleedoornpage is aan de rand van de Veluwe toegenomen van 10 in de periode 1981-1986, naar 20 in de periode 1987-1992. Deze vooruitgang heeft zich vooral in het stedelijk gebied afgespeeld (Veling, 1995). In steden en dorpen zoals Wageningen, Renkum, Arnhem, Velp en Apeldoorn wordt hij regel-

matig gezien. Ook uit de steden Maas-tricht en Zwolle kwamen meldingen. Waarom de Sleedoornpage zich in steden uitbreidt en in halfnatuurlijke landschappen achteruitgaat, is onbekend. Ook is niet duidelijk welke eisen de Sleedoornpage stelt in het stedelijk gebied.

Eitjes zoeken

Om een beeld te krijgen van de plekken waar Sleedoornpages zich thuis voelen is het belangrijk een (groot) aantal waarnemingen te hebben. Om Sleedoornpages op te sporen kunnen gemakkelijker eitjes worden gezocht dan de vlinders zelf. Het zoeken naar eitjes lijkt in het begin op het zoeken naar een speld in een hooiberg, maar is na enige oefening goed te doen. De eitjes worden in de winter gezocht, als er geen blad meer aan de Sleedoorns zit. De eitjes zien er uit als minuscule golfballetjes. Ze zijn te vinden in tak- en knopoksels van de voedselplant. De plaats waar een eitje is afgezet, zegt veel over de eisen die de Sleedoornpage stelt aan zijn omgeving. Als ei en rups (winter en voorjaar) moet de Sleedoornpage immers zien te overleven in de buurt van de plek waar het eitje is afgezet.

Onderzoek

In de periode van januari tot april 1995 is een gebied van ruim 1000 ha in en rond Wageningen systematisch onderzocht op de aanwezigheid van Sleedoorns. Andere waardplanten zijn buiten beschouwing gelaten, omdat het onderzoeken en determineren van al deze soorten te ingewikkeld en te tijdrovend zou zijn. Alle Sleedoorns binnen en buiten de bebouwde kom zijn gecontroleerd op de aanwezigheid van eitjes. Bij de Sleedoornstruiken zijn steeds de volgende punten opgeschreven:

- het aantal struiken in een groep

- het aantal eitjes
- de hoogte van de struik
- de afstand van de struik tot bebouwing
- de vitaliteit van de struik
- de plaats: stedelijk gebied of landelijk gebied

Bij struiken met eitjes werd ook de hoogte waarop elk eitje was afgezet en de expositie genoteerd. De expositie is de zijde van de struik waarop het eitje is afgezet, bijvoorbeeld de zuidzijde.

De verschillende parameters zijn met elkaar vergeleken om te kijken of er relaties zijn tussen bepaalde kenmerken van de struiken en de aanwezigheid van eitjes.

Resultaten

In tabel 1 zijn enkele resultaten van het onderzoek vermeld. In totaal werden er meer dan 200 eitjes gevonden.

Tabel 1: Oppervlakte, aantal Sleedoornstruiken en aantal gevonden eitjes in het landelijk gebied en in de bebouwde kom van Wageningen.

	Landelijk gebied	Bebouwde kom
oppervlakte in ha	539	319
aantal struiken	1546	2839
aantal eitjes	20	191

De eitjes werden niet gelijkmatig verdeeld over het onderzoeksgebied gevonden. Eitjes werden vooral gevonden op struiken in plantsoenen en tuinen in bebouwde gebieden. De sleedoornhagen buiten de stedelijke gebieden werden bijna niet gebruikt om eitjes op af te zetten. Het aantal eitjes per struik blijkt in de stedelijke gebieden veel groter te zijn dan in de buitengebieden.

Naarmate struiken dichter bij bebouwing stonden, werden er vaker eitjes gevonden.

Alleen het vrouwtje heeft op de bovenkant oranje vlekken, het mannetje is egaal bruin.

Waarnemingen van de Sleedoornpage na 1985.

De Sleedoornpage is gemakkelijk te herkennen aan de oranje onderkant van de vleugels.

foto: Derk van der Velden

Summary

The Brown Hairstreak (*Thecla betulae*) is an endangered species which has declined in the Netherlands. The decline appears to be most significant in rural areas, whereas in urban parks and gardens the butterfly is seen in increasing numbers. A survey was carried out in early 1995 in and around Wageningen (province Gelderland). More eggs were found along hedgerows in the town than in rural surroundings. It seems that Brown Hairstreaks are moving from the countryside, where modern agriculture is destroying their habitat, to the towns where the butterflies are able to find shelter and suitable shrubs in parks and gardens.

den. Eitjes werden in gebieden met weinig beschutting (buitengebied) met name op de zuidkant van Sleedoornstruiken gelegd, terwijl er in de bebouwde gebieden geen voorkeursrichting bleek te bestaan. Verder werden de eitjes vaker op vitale struiken gevonden dan op minder vitale struiken. Vitale Sleedoorns zijn herkenbaar aan de lange, dikke, jonge scheuten. Deze jonge scheuten zijn de plaatsen waar de Sleedoornpage haar eitjes afzet.

Oorzaken verandering in voorkomen

De oorzaken van de achteruitgang respectievelijk vooruitgang van de Sleedoornpage in het landelijk- en stedelijk gebied zijn na een onderzoek als dit niet met zekerheid vast te stellen. Wel is het aannemelijk dat door het verdwijnen van sleedoornhagen en andere landschapselementen, die hun functie in de landbouw verloren hebben, de Sleedoornpage achteruitgegaan is. De afstanden tussen verschillende leefgebieden van de Sleedoornpage kunnen hierdoor te groot worden, waardoor populaties geïsoleerd raken. Andere geschikte leefgebieden kunnen dan niet meer worden bereikt. Dit gebeurt vooral in de gebieden waar de landbouw steeds grootschaliger wordt.

De mogelijkheid bestaat dat de achteruitgang van de Sleedoornpage in het landelijk gebied ook te maken heeft met een afnemende vitaliteit van de slee-

doorn verspreid voorkomt, een kleinschalig patroon. Daardoor hoeven de vlinders kortere afstanden af te leggen dan in veel landelijke gebieden. Ook is het goed mogelijk dat de beschutting in stedelijke gebieden de vlinders in staat stelt om grotere afstanden af te leggen.

De Sleedoornpage heeft bij het afzetten van eitjes een voorkeur voor een beschutte plaats. Omdat stedelijke gebieden meer beschutting bieden dan buitengebieden, zijn er in stedelijke gebieden meer plaatsen die geschikt zijn om eitjes af te zetten, mits er Sleedoorns aanwezig zijn. Het aanplanten van Sleedoorn in stedelijke gebieden is een zeer eenvoudige en waarschijnlijk effectieve manier om de Sleedoornpage te helpen. Lang niet elke gemeente heeft zo veel Sleedoorn in de plantsoenen staan als de gemeente Wageningen. Voorwaarde is wel dat de Sleedoornpage in de omgeving van de nieuw aan te planten Sleedoorns voorkomt.

Het is belangrijk dat de Sleedoorns niet worden overheerst door andere soorten struiken of bomen. Hierdoor neemt de vitaliteit van de Sleedoorn in veel gevallen af. Het aanplanten van Sleedoorns in groepjes kan dit probleem verhelpen. Ook moeten de struiken regelmatig worden gesnoeid om de vitaliteit goed te houden. Struiken die elke vijf jaar worden gesnoeid hebben een betere vitaliteit dan struiken die elke tien jaar worden gesnoeid.

Door deze inrichtings- en beheersmaatregelen moet het mogelijk zijn de Sleedoornpage, in ieder geval in het stedelijk gebied, weer goede kansen geven.

foto: Henkjan Kievit

Eitjes van de Sleedoornpage.

doornhagen en struwelen. Minder vitale struiken kunnen een lagere voedingswaarde voor de rupsen hebben en dus niet zo geschikt zijn als waardplant. Veel hagen en struwelen in landelijke gebieden worden niet meer onderhouden, met als gevolg een verminderde vitaliteit. Stedelijke gebieden vormen door tuinen, plantsoenen en parken, waarin Sleed-

Literatuur:

- Ebert, G., 1991. Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Eugen Ulmer, Stuttgart.
- Jans, P., 1981. Kweekverslag van *Thecla Betulae* L. *Phegea* 10 (1): 35-48.
- Velden, D. van der, 1995. De Sleedoornpage in en rond Wageningen. De Vlinderstichting, Wageningen, rapportnr. SV 95.05.
- Veling, K., 1995. Vlinders in het Nederlandse Landschap, 1987-1992. De Vlinderstichting, Wageningen, rapportnr. VS 95.02.
- Wynhoff, I. & C.A.M. van Swaay, 1995. Bedreigde en kwetsbare dagvlinders in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode lijst. De Vlinderstichting, Wageningen, rapportnr. VS 95.11.